

Blaž Lukan

»Projekt Janez Janša«

Moj prispevek ima naslov »Projekt Janez Janša«. A vedeti moramo, da je to – namreč »projekt Janez Janša« – trditev, ki jo moramo šele dokazati. Dokazati namreč, da gre v tem primeru res za »projekt«, torej za načrtno izveden dogodek, ki ga lahko razumemo kot performativni akt, in ne zgolj za neko intimno, zasebno dejanje, s katerim se pravzaprav nimamo pravice ukvarjati. Nekaj znakov nam namreč kaže ravno na to zadnje: trije slovenski umetniki, ki so se odločili spremeniti si ime v Janez Janša, namreč izjav o svojem dejanju ne dajejo, spremembe ne komentirajo oziroma izrecno izjavljajo, da gre za intimno, osebno odločitev, ki je ni potrebno javno argumentirati. Gre torej za spremembo imena, ki je človekova državljanska pravica in mu je pravzaprav ni treba nikomur, niti upravnemu organu (vsaj pri nas ne) pojasnjevati.

A s takim razumevanjem, ki spremembe imena ne razume kot projekta, temveč kot osebno odločitev treh umetnikov, bomo tu v nekaj ključnih točkah polemizirali. Prvi nasprotni argument je ta, da so se za preimenovanje odločile tri javne osebnosti, ki v javnosti nastopajo v različnih kontekstih, v glavnem umetniških, in je torej njihovo preimenovanje javno ne samo v administrativnem smislu (kjer ti podatki sicer sodijo v sfero zasebnosti, delno pa so seveda javno dostopni, denimo objava imena v telefonskem imeniku ipd.), temveč tudi v širšem razumevanju te sfere. Nato so se za spremembo imena odločili trije umetniki in ne trije anonimusi, od katerih sta vsaj dva aktivna v polju sodobnih scenskih umetnosti in se ukvarjata z novimi scenskimi praksami, še več, pogosto jih tudi v temelju problematizirata. Tako lahko predpostavimo – dokazov za to za zdaj še nimamo – da je tudi njihovo preimenovanje povezano z njihovo scensko prakso, z njihovim umetniškim delovanjem.

Drugi nasprotni argument prinaša izbira imena. Trije umetniki se niso preimenovali v katero koli ime, temveč v Janeza Janšo, prevzeli so ime predsednika slovenske vlade, predsednika desnosredinske stranke SDS in zastopnika desne politične usmeritve. Izbira imena nedvomno govori o določenem namenu. Če vsaj nekoliko poznamo svetovnonazorsko opredelitev treh umetnikov – ali vsaj dveh od njih – lahko rečemo, da je ta bliže levemu političnemu polu in da je do pola oziroma politike, ki jo predstavlja ime najbolj znanega nosilca imena Janez Janša (teh je sicer v Telefonskem imeniku Slovenije sedem), nedvoumno kritična. To lahko sklepamo iz njunih umetniških akcij ter tudi manifestativnih nastopov; če govorimo o

performerju in publicistu Janezu Janši, nekoč znanem pod imenom Emil Hrvatini, denimo iz uvodnikov v revijo Maska ali iz aktivnosti kot enega od vodij Asociacije nevladnih organizacij. Ker potemtakem izbor novega imena očitno ne kaže na nekakšno primarno fascinacijo nad njegovim najbolj znanim nosilcem moči (kar je pogosto motiv za preimenovanje, in dejstvo je, da mnogi tudi projekt, o katerem govorimo, razumejo na ta način), saj z izbiro imena posegajo v »travmatično jedro« (Žižek), v tem primeru slovenske države oziroma njene tranzicije, je razlog najbrž drugje. Predpostavljamo torej lahko, da gre za zavestno, celo konceptualno odločitev (vsaj dva od umetnikov sta namreč pogosto opredeljena kot konceptualna umetnika), saj v preimenovanju lahko razpoznamo akt zavestne in načrtne nadidentifikacije, ki se osebni, intimni naravi odločitve že izmika in manifestira predvsem svojo kritičnost.

Tretji protiargument je povezan z odločitvijo, da vsi trije umetniki prevzamejo isto ime, torej ime Janeza Janše. Odločitev za to je lahko seveda še vedno intimna, a dejstvo je, da so sprejeli isto ime in se na ta način nekako identificirali, poistili med seboj, hkrati vsi skupaj z najbolj znanim nosilcem svojega novega imena, navsezadnje pa z vsemi, ki to ime še nosijo (zdaj jih je torej že več kot deset). Če poskušamo teoretsko označiti njihovo dejanje, lahko rečemo, da so proizvedli serijo. O seriji in njenem učinku govori denimo vzklik enega od Janezov Janš na svoji poroki (po navedbi prič), namreč »*Več nas bo, hitreje bomo na cilju!*« (kar je v resnici slogan stranke, ki ji predseduje najbolj znani Janez Janša), na razmišljanje o seriji morda kaže že naslov ene zadnjih predstav enega od Janezov Janš, takrat še Emila Hrvatina, namreč *Mi vsi smo Lili Marlen FOR*, serijo pa navsezadnje potrjuje tudi skupno pojavljanje umetnikov, ki recimo v tem času sodelujejo na razstavi v Mali galeriji v Ljubljani z naslovom *TRIGLAV – OHO, IRWIN, Janez Janša, Janez Janša in Janez Janša*, kjer se pojavljajo performer in publicist, vizualni umetnik in intermedijski umetnik, vsi z imenom Janez Janša.

Če zdaj pretehtamo: na eni strani imamo intimno, osebno odločitev treh državljanov republike Slovenije, da si spremenijo ime, po drugi strani pa je to odločitev treh umetnikov, treh javnih osebnosti, od katerih se vsaj dve ukvarjata s sodobnimi scenskimi praksami, ta odločitev je povezana z označenim imenom, torej z imenom Janeza Janše, predsednika slovenske vlade in desničarskega politika, in vsi trije so prevzeli isto ime ter na ta način ustvarili serijo, ki nas bolj kakor k imenu, ki so ga prevzeli, ali k svojemu dejanju, usmerja v svoj lasten pomen in učinek. Druga stran se v tej razporeditvi zdi močnejša od prve in nas že napeljuje k misli, da

gre v njihovem dejanju za performativni projekt. A da bi to lahko dokazali, se moramo vrniti na izhodišče.

Kaj pomeni sprememba imena v intimnem smislu? Sprememba imena je v resnici zasebno dejanje, saj je tesno povezana s človekovimi notranjimi motivi ter kot taka z njegovo osebnostjo, njegovo identiteto oz. istovetnostjo, povezana je z odpovedjo dosedanji identiteti in osebni zgodovini, pa tudi (samo)podobi oz. podobi, ki jo imajo o človeku drugi in se v veliki meri povezuje z njegovim imenom, povezana pa je tudi s sprejemom novega imena in skupaj z njim nove identitete. Sprememba imena je potemtakem tudi svojevrsten družbeni spektakel. Ime, ki je izraz človekove tako pravne, administrativne kot intimne istovetnosti, čeprav ga primarno dobi arbitrarno, torej mu je podeljeno ob rojstvu, krstu oz. vpisu v matično knjigo, nato pa ga povzame v/kot lastno identiteto, postane s spremembo zgolj njegova reprezentacija, sprememba v bistvu legalizira ali manifestira ravno njegovo izvirno arbitrarnost. Med imenom in identiteto oz. (samo)podobo zazija vrzel, vznikne izboklina, kot bi rekel Foucault, ki na eni strani pusti ime in na drugi človekovo osebnost ter na ta način izpostavi arbitrarnost vezi med obema. Ime postane drseči označevalec, hkrati se kot problematično vzpostavi pojmovanje identitete kot nečesa vnaprej ali enkrat za vselej danega, in nenadoma opazimo njeno multipliciteto (po Badiouju) ali multiplost (po Foucaultu). In če vemo, da se v tem, recimo mu identitetnem okrožju, odvija opazen del sodobnih umetniških praks, tudi scenskih oz. performativnih (morda omenimo samo francosko umetnico oz. bodiartistko Orlan, ki problem identitete in (samo)podobe problematizira s konceptualnimi kozmetičnimi operacijami obraza), lahko tudi spremembo imena treh slovenskih umetnikov razumemo na ta način, torej v polju performativnega.

O tem nas dodatno potrjuje vedenje, da so spremembo izvedli trije umetniki, od katerih, kot rečeno, se vsaj dva ukvarjata s sodobnimi scenskimi praksami in na izviren in duhovit način tudi širita njihovo tematsko oz. taktično polje (recimo projekt Emila Hrvatina *Begunsko taborišče za državljane prvega sveta* ali projekt Davideja Grassija *Borza problemov*), ter dejstvo, da so s preimenovanjem v isto ime proizvedli serijo, ki je značilen pojav v sodobnih – vizualnih – umetnostih. Če spremembo imena v identitetnem smislu lahko razumemo celo kot neke vrste bodiartistični dogodek (pri čemer nimamo v mislih samo razkola istovetnosti med osebo in njenim imenom, torej razpoke v njeni identiteti, temveč tudi pogoste – resda patološke – telesne spremembe, ki jih sprememba imena prinaša ali sproža), pa se proizvodnja serije najmočneje vpisuje v polje družbenega oziroma političnega, z eno besedo: ideologije.

Serija vodi k izginotju subjekta, k njegovemu izpraznjenju, k desubjektivaciji. Serija s svojim veriženjem v neskončno ustvarja zaporedje praznih označevalcev, ki jih nato lahko poljubno zapolnjujejo nove vsebine. Serijo avtorizira neka odsotnost, jaz v njej nastopa kot »čista praznina« (Žižek). Med tremi umetniki oziroma tremi Janezi Janša ter Janezom Janšo kot Janezom Janšo nastane kavzalna veriga, ki sproducira aposteriorno identiteto, ta pa zastavlja temeljno vprašanje referenta. Zdaj torej ne gre več za to, da izginejo Emil Hrvatin, Davide Grassi in Žiga Kariž kot umetniki, kot javne osebe, kot občani in državljani, temveč za to, da kot tak izgine tudi Janez Janša, in to kot ime in kot njegov nosilec, torej izvirmi Janez Janša, s svojo simbolno funkcijo. Multiplikacija imena kot označevalca vodi v izgubo referenta in omenjeni slogan stranke je zdaj treba razumeti dobesedno: več bo Janezov Janš, hitreje bo dosežen cilj izpraznitve subjekta oz. desubjektivacije ter vzpostavitve praznega označevalca. Cilj – prej ali slej nekonceptualizirani, kolateralni – dejanja spremembe imena je torej spodkopati realno ideološko, ekonomsko in politično moč nosilca, v ta namen pa žrtvovati lastno osebno oz. intimno ter umetniško oz. javno identiteto. In kar se zdi najpomembnejše: prazno mesto, skozi katerega preseva ideološki mehanizem kot tak, ponuditi kot možnost naselitve novi – recimo politični – subjektiviteti.

Sprememba imena kot ne-dogodek oz. kot dogodek ki v manifestativnem smislu to noče biti, potemtakem izkorišča neke vrste nehoteno, spontano dogajanje, ki ga je sprožil sam akt preimenovanja v administrativnem, upravnem smislu. V identitetnem smislu postaja dogodek z zastavitvijo lastne osebne zgodovine ter imena in identitete ali samopodobe oziroma nakazovanjem njune razločenosti, in kot dogodek se vpisuje v register sodobnih scenskih umetnosti v smislu opravka z realnostjo, ki pa v trenutku, ko ga izvede umetnik ali akter iz polja sodobnih scenskih umetnosti (situacija je podobna okoliščinam, ki jih sproža pojav ready-madea oz. njegova postavitvev v galerijski prostor), postane umetniški dogodek ali performativni projekt. Po drugi strani pa to dejanje postaja umetniški dogodek tudi preko koncepta, ki ga prepoznavamo v izbiri imena kot tarče preimenovanja in v proizvodnji serije, s čimer sproža vrsto novih pomenov, v radikalni izpeljavi politično ali ideološko subverzivnih.

Ko govorimo o subverzivnosti tega projekta, moramo vedeti, da je pot, ki so si jo izbrali njegovi izvajalci, strategija subverzivne afirmacije. V glavnem vemo, kaj ta strategija pomeni, in v Projektu Janez Janša je nedvomno na delu, trije slovenski umetniki ji dodajajo izvorno dimenzijo. Najprej bi njihovo dejanje lahko poimenovali kot subverzivno re- ali de-

nominacijo, kjer se zdi denominacija ustrežnejši izraz, saj napeljuje k izgubi vrednosti objekta. Nato je treba reči, da svoj učinek delno izvedejo tako rekoč pasivno, načrt se izvaja sam, s tem ko proizvaja nove pomene zgolj z njihovim spontanim pojavljanjem v medijih, brez dodatne, posebne, načrtno aktivnosti. Vsi trije od preimenovanja naprej delujejo, kakor so delovali prej (nasprotnih dokazov, vsaj uradnih, za to nimamo), novo ime pa v povezavi z njihovimi dejanji sproža nove pomene. Pri tej ugotovitvi se zdi pomembno naslednje: če se vprašamo, kako *Projekt Janez Janša* deluje, kje se v resnici avtorizira, lahko ponovimo, da ne v načrtnem delovanju treh umetnikov (načrt ali koncept sicer lahko zaznamo zlasti v sami odločitvi za hkratno spremembo imena v Janez Janša), zagotovo pa v medijih, ki njihove aktivnosti spremljajo. Mediji sledijo projektu predvsem na podlagi nekakšnega avtomatizma oziroma objektivnega poročanja o dogodkih, v katerih nastopajo trije Janezi Janše, pri čemer avtorjem v prid deluje nekakšen pozitivni šum, na katerega morda celo računajo, namreč nedvomna servilnost, s katero sredstva obveščanja sledijo liku in delu Janeza Janše; opaznejših problematizacij samega dejanja pa v medijih ni bilo zaslediti. A smisel je ravno v tem: sam akt spremembe imena postaja dogodek skozi produkcijo medijskih kolizij, ki jih povzroča pojavljanje imena Janez Janša v povsem novih, nepričakovanih kontekstih, kakršen je npr. »*Janša pleše v Berlinu*«. Projekt Janez Janša torej taktično izkorišča medijsko realnost, čeprav se vanjo umešča tako rekoč povsem spontano in na prvi pogled nesubverzivno (ali vsaj drugače kot npr. gverilski medijski projekti kakega Joeya Skaggsa oz. Critical Art Ensemble), subverzivna je šele kolidičnost, ki se s pojavljanjem imena in aktivnosti treh Janezov Janš sproža, in na ta način načanja tako realno kot simbolno vrednost imena oziroma izvirnega nosilca imena: po eni strani ga spontano kritično ironizira, po drugi strani omogoča nepričakovane reakcije (negotovost, zgroženost, strah), navsezadnje pa, kar je nemara bistveno, njegovo simbolno moč prazni do take mere, da to praznino, kot že rečeno, ponuja na razpolago nekomu drugemu, da jo napolni z novo – politično, ideološko – vsebino ...

Za konec še o dveh nevarnostih, ki projekt Janez Janša spremljata. Morebitni medijski bojkot poročanja o aktivnosti treh Janezov Janš, postavimo da iz ideoloških razlogov, bi po vsej verjetnosti pomenil faktični mrk javnega dela tega projekta, saj bi se ta odvijal samo še v intimni, identitetni sferi, kot nevidni performans, in sčasoma bi motiv zanj, tako domnevamo, ugasnil. Druga nevarnost bi bila načrtno, »režirano« delovanje, ki bi poskušalo od zunaj usmerjati projekt: ta bi na ta način izgubil spontanizem, ki ga zdaj poganja in sproža nepričakovane kolizije oz. pomene. Po drugi strani pa ne vemo, kam so bo projekt v resnici razvijal, saj je podoben metu kocke; tako si denimo ne moremo predstavljati, kaj bodo zanj

pomenile, postavimo, prihajajoče parlamentarne volitve, kjer bi nehotena medijska naključja lahko proizvedla politično dovolj provokativne (ne bomo rekli usodne) pomene ali učinke ...

Projekt Janez Janša je tako poleg svoje skorajda telesne zaznamovanosti tudi medijski ali mediatizirani dogodek par excellence in v oblikah medijske reprezentacije se v resnici šele do kraja realizira. Vse tri njegove manifestacije – torej intimno oz. identitetno, javno oz. politično performativno in medijsko ali mediatizirano – pa lahko najboljše razumemo v polju sodobne biopolitike, kjer je mogoče ta uvod tudi produktivno nadaljevati. Jaz je performans notranjosti, bi lahko rekli, jaz je oblika biopolitične samoreprezentacije, strukturo oblasti projekt Janez Janša načinja od znotraj, kamor se iniciira z žrtvijo in kjer vztraja z nenavadno resistenco, čeprav je govoriti o tem, da predstavlja tej oblasti resnično politično alternativo, bolj ali manj utopija. Projekt Janez Janša pa je kljub temu politični projekt, ki z izvorno strategijo subvertira dominantni, »obsceni« politični diskurz, ter se na ta način vpisuje v polje politik predstavljanja, pri čemer je seveda sam pojem predstavljanja tu postavljen pred veliko preizkušnjo.